DOSSIER PEDAGÒGIC
FRONTERA ENTRE CROÀCIA I BÒSNIA I HERCEGOVINA

Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat
i SOS Racisme Catalunya

Barcelona, 2019

DOSSIER PEDAGÒGIC –
FRONTERA ENTRE CROÀCIA I BÒSNIA I HERCEGOVINA

Contingut

1. Què podem treballar amb l'alumnat a través de l'anàlisi de la situació de les persones refugiades a la frontera entre Croàcia i Bòsnia i Hercegovina? 4
2. Què succeeix a la frontera entre Croàcia i Bòsnia i Hercegovina? 6
- Unitat 1. Fronteres, polítiques i persones 7
- Unitat 2. Les vulneracions de Drets Humans a la frontera. 9
- Unitat 3. La criminalització de la solidaritat ciutadana 11

1. Què podem treballar amb l'alumnat a través de l'anàlisi de la situació de les persones refugiades a la frontera entre Croàcia i Bòsnia i Hercegovina?

Avui, l'espai Schengen[1] comprèn la majoria de territoris de la UE. No obstant això, aquest encara no s'aplica a Croàcia, Estat Membre des del 2013. Amb tot, el país lluita per complir els estrictes requisits imposats per la UE per tal d'acabar amb les seves fronteres amb Hongria i Eslovènia al 2020. I aquests exigeixen, entre d'altres, la capacitat de salvaguardar la que passaria a ser la nova frontera exterior de la UE[2]. En conseqüència, les polítiques emprades pel seu govern ultraconservador enfront l'arribada de persones refugiades no només s'han limitat al discurs anti-immigració, sinó que han desembocat en la fortificació a tota costa de les seves fronteres amb Sèrbia per mostrar una imatge de fortalesa davant dels socis europeus. Així és que davant la cada cop més difícil entrada a Europa des de Sèrbia, les persones en trànsit s'han vist forçades a elegir rutes alternatives com la que passa a través de la frontera entre Croàcia i Bòsnia i Hercegovina (BIH). Per aquest fet, la xifra d'arribades a BIH s'ha incrementat considerablement des del 2017 fins al punt que a dia d'avui s'ha convertit en un dels principals territoris de trànsit de la regió.

Per tal de conèixer de primera mà aquesta realitat i fer-la arribar a l'alumnat de secundària i batxillerat, un equip de la Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat (CCAR) i SOS Racisme Catalunya va realitzar una Missió d'Observació al febrer del 2019. Del coneixement adquirit se'n desprèn un informe d'observació i el següent dossier pedagògic.

A través d'aquest dossier pedagògic, es podran treballar els següents continguts i les següents competències bàsiques de secundària i batxillerat[3]:

Centre de Sarajevo. Foto: CCAR

1 Acord de Schengen: Acord pel que diversos països europeus han suprimit els controls de les fronteres interiors (entre aquests països).
2 Reuters (16/10/2018). Croatia on course for Schengen zone entry in 2020 - government oficial. Recuperat de https://www.reuters.com/article/us-croatia-eu-schengen/croatia-on-course-for-schengen-zone-entry-in-2020-government-official-idUSKCN1MQ1F2
3 Per a més activitats pedagògiques entorn a les persones refugiades, veure la Maleta Refugi: www.maletarefugi.ccar.cat

Continguts:

· Causes del desplaçament forçat

· Necessitats i drets humans

· Drets de les persones refugiades

· Empatia i diàleg

· Conceptes: Migració i refugi

· Col·lectius vulnerables

· Estereotips, prejudicis i rumors

· Visió crítica de les polítiques

Competències bàsiques:

· Comunicativa, lingüística i audiovisual

· Social i ciutadana

· Coneixement i la interacció amb el món físic

· Autonomia, iniciativa personal i emprenedoria

2. Què succeeix a la frontera entre Croàcia i Bòsnia i Hercegovina?

Davant la cada cop més difícil entrada a Europa des de Sèrbia, les persones en trànsit s'han vist forçades a elegir rutes alternatives com la que passa a través de la frontera entre Croàcia i Bòsnia i Hercegovina (BIH). Per aquest fet, la xifra d'arribades a BIH s'ha incrementat considerablement des del 2017 fins al punt que a dia d'avui s'ha convertit en un dels principals territoris de trànsit de la regió. Ara per ara, donat el seu passat històric marcat per la guerra dels Bòsnia de 1992-1995, la resposta de la ciutadania local a la nova situació ha sigut majoritàriament d'empatia cap a les persones refugiades[4], però la distribució desigual d'arribades entre regions comença a desembocar en el ressorgiment d'antigues tensions polítiques al territori.

Així les coses, mentre BIH afronta el present amb una manca evident de previsió i recursos, Croàcia fortifica aquesta nova zona de la futura frontera exterior de l'espai Schengen.

Google. (s.f). Ruta dels Balcans

4 Recomanem llegir l'article 'Solidarity, understanding, humanity' welcome refugees in Bosnia. Publicat per Mershia Gadzo a AlJazeera. Recuperat de https://www.aljazeera.com/news/europe/2018/10/understanding-humanity-refugees-bosnia-181004100937794.html

Unitat 1. Fronteres, rutes i migracions

1) Concepte

Segons el Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans, migrar és "anar d'un lloc a un altre, especialment d'una regió a una altra per residir-hi". Els éssers humans hem migrat des dels principis dels temps, quan des de l'origen de la humanitat a Àfrica, ens hem mogut d'un lloc a l'altre per tot el planeta.

Ens hem mogut i encara avui ens movem a d'altres indrets, atrets per millors oportunitats (estudis, condicions de vida, etc.). Ara bé, massa sovint hi ha persones que es veuen empeses a marxar d'on viuen quan els seus drets humans es veuen violats. Molts processos de migració, són una barreja dels dos tipus de factors, i la línia que separa la migració forçada de la migració voluntària és molt tènue.

Les organitzacions socials, com la Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat, que treballen en la defensa del dret d'asil i dels drets de les persones refugiades considerem que una persona refugiada és aquella que s'ha vist abocada a fugir, emprenent un desplaçament forçós del seu país per haver patit, o per tenir risc de patir, greus violacions dels drets humans, per part del Estat, per part de la població local o per alguns individus, sempre que les autoritats ho tolerin de manera deliberada, ja sigui perquè es neguen a proporcionar una protecció eficaç o perquè són incapaces de fer-ho. Incloent així de forma implícita les greus violacions dels drets econòmics, socials, i mediambientals o els drets derivats de l'orientació sexual o del gènere, entre altres.

2) Situacions

La ruta cap a la UE a través de BIH

A mitjans de febrer del 2019, els principals camps d'acollida per a persones refugiades es trobaven a Sarajevo, Salakovac, Bihac i Velika Kladusa. Tots aquests municipis se situen pròxims a la principal ruta que uneix Sarajevo (BIH) amb Zagreb (Croàcia). Segons expliquen els testimonis entrevistats, el més comú és arribar a prop de Velika Kladusa en bus, a mans d'algun traficant local en cotxe[5] o fer la ruta a peu.

A fi d'evitar aquests moviments interns, la policia local instal·la dispositius de control a meitat del trajecte, en concret a Ključ. Per acabar, hi ha preocupació per controlar els intents de creuament per zones minades durant la guerra de Bòsnia de 1992-1995.

La vida als camps d'acollida

Les males condicions dels centres d'acollida de BIH i la seva llunyania respecte al centre de les ciutats fan que, en molts casos, les persones refugiades rebutgin passar-hi les nits. Això es fa més visible fora de Sarajevo, on hi ha manca d'espais protegits per a infants, dones i famílies . Conseqüentment, hi ha gent dormint en àrees obertes o en edificis abandonats. La manca d'una estratègia nacional per gestionar la recepció i acollida de fluxos destacables de persones en moviment, lligada a la complexa estructura

de responsabilitats en matèria d'acollida, fa gairebé impossible arribar a una solució a curt termini a BIH.

3. Activitat. Deixaries casa teva?

Escoltem el testimoni recollit en el següent vídeo, que relata la situació actual als centres d'acollida i a la frontera:

Iniciem el joc "Deixaries casa teva" (pàgina 41 de la maleta pedagògica de la CCAR), on reflexionarem sobre les diferents experiències i històries de vida de les persones refugiades, migrants i sol·licitants d'asil.

Dibuixos fets per infants a Zagreb. Foto: CCAR

5 Els preus poden fluctuar entre 30 i 300 euros en funció de l'època de l'any. Entrevista a testimoni realitzada el 24/02/2019.

Unitat 2. Les vulneracions de Drets Humans a la frontera

1) Concepte. L'Acord europeu de readmissió amb Bòsnia

Existeix un Acord europeu sobre readmissió amb Bòsnia pel qual es permet el retorn de nacionals de tercers països que hagin creuat i es trobin sense permís d'estança legal. Segons Human Rights Watch, el Ministeri de Seguretat de BIH hauria retornat 493 persones (265 de les quals eren turques) entre gener i novembre del 2018 a l'empara d'aquest compromís.

2) Situació

Cal remarcar que ni les persones entrevistades pel nostre equip d'observació, ni tampoc les entrevistades per HRW o Amnistia Internacional[6] havien passat o coneixien d'algun cas que hagués passat per algun procediment legal similar en cap cantó de la frontera. De fet, convé subratllar que els testimonis denuncien agressions i robatoris a mans de la policia croata. De la mateixa manera, expliquen com, abans d'obligar-los a creuar la frontera cap a BIH per la nit a través de zones remotes i boscoses (sense presència de la policia de Bòsnia), les autoritats aprofiten per trencar, en molts casos, els seus mòbils[7].

Un cartell indica l'origen dels fons destinats a la gestió de la migració i les fronteres. Foto: ` CCAR

Així mateix, els testimonis entrevistats a la regió relaten que les peticions d'asil de persones que entren Croàcia per BIH són ignorades. S'ha de tenir en compte que aquests procediments no es poden aplicar amb potencials persones refugiades ja que el seu caràcter informal no assegura les garanties necessàries per dur a terme les devolucions respectant el dret internacional.

6 Amnistia Internacional (2019). Pushed to the edge: violence and abuse against refugees and migrant along the Balkans route. Recuperat de https://www.amnesty.ch/de/laender/europa-zentralasien/kroatien/2019/eu-duldet-gewalt-gegen-fluechtlinge-und-migranten/report-pushed-to-the-edge-violence-and-abuse-against-refugees-and-migrants-along-the-balkans-route.pdf
7 Veure també: No name kitchen (2019). lIlegal pushbacks and border violence reports. January, 2019. Recuperat de http://www.nonamekitchen.org/wp-content/uploads/2019/02/January-2019-Violence-Reports.pdf; The Guardian (2018). Croatia violating EU law by sending asylum seekers back to Bosnia. Recuperat de https://www.theguardian.com/world/2018/dec/17/croatia-violating-eu-law-by-sending-back-asylum-seekers-to-bosnia

Afores d'un centre d'acollida a Bòsnia i Hercegovina. Foto: CCAR

3. Activitat. No entran

Expliquem el concepte i la situació, acompanyat del següent vídeo, on es mostra una devolució il·legal a la frontera gravada amb càmera oculta[8]. Expliquem que el Dret d'Asil és un dret humà fonamental recollit a l'article 14 de la Declaració Universal dels Drets Humans que es desenvolupa a la Convenció de Ginebra de 1951 i el seu protocol de 1967 (Protocol de Nova York).

Iniciem l'activitat "No entran" (pàgina 49 de la Maleta pedagògica), on podrem adreçar rumors polèmics sobre les persones refugiades a partir d'una tècnica de debat.

8 The Guardian (2018). Croatia violating EU law by sending asylum seekers back to Bosnia. Recuperat de https://www.theguardian.com/world/2018/dec/17/croatia-violating-eu-law-by-sending-back-asylum-seekers-to-bosnia

Unitat 3. La criminalització de la solidaritat ciutadana

1) Concepte

Durant els anys 2018 i 2019, les organitzacions directament involucrades en la defensa dels drets de les persones refugiades i migrants han sigut sotmeses a gran pressió per part del Ministeri de l'Interior de Croàcia. Entre d'altres, a través dels mitjans de comunicació s'han publicat declaracions on es vinculava a les ONG amb el "tràfic il·legal" de persones a través de la frontera i amb la mala reputació que el país estava adquirint a tota la UE, fet que li impedia avançar cap a l'entrada a l'espai Schengen. Aquestes desqualificacions han alimentat certa animadversió per part de la ciutadania, que s'ha traduït en atacs a les seus de les ONG que treballen per la defensa del dret d'asil. Els principals objectius de les autoritats han sigut el "Center for Peace Studies (CMS)", "Are You Syrious? (AYS)" i l'advocada Sanja Bezbradica Jelavic.

2) Situació

Segons ens han relatat, fruit de les denúncies realitzades sobre el cas Madina (veure quadre), al setembre de 2018 el Ministeri de l'Interior va denegar l'accés a CPS als centres d'acollida del país sota l'argument d'una suposada falta d'especialització en l'acollida. Tanmateix, aquesta explicació no s'ajusta a la realitat, ja que l'ONG treballa des de fa més d'una dècada en la defensa legal i la incidència política en l'àmbit de l'asil i les migracions[9].

Pel que fa a AYS, l'abril del 2018 va ser acusada pel Ministeri d'Interior sota l'argument d'ajuda a la "migració il·legal". En particular, un voluntari de l'organització va ser acusat de donar assistència a la família Hussiny per creuar la frontera cap a Croàcia. Oficialment, el Ministeri de l'Interior demanava empresonament, 43.000 euros de multa i la prohibició de l'organització. Finalment, el voluntari va ser condemnat a 8.000 euros de multa. Com aquest no és l'únic cas de pressió, algunes persones col·laboradores i voluntàries d'AYS han hagut de parar l'activitat degut al temor de les represàlies cap a elles i les seves famílies[10].

El cas Madina Hussiny
El febrer de 2018, una nena de sis anys d'edat anomenada Madina Hussiny va morir atropellada per un tren quan tractava de creuar la frontera entre Sèrbia i Croàcia. En concret, aquest atropellament es va produir quan la seva família estava sent expulsada en calent cap a Sèrbia per part de la policia croata. Les dades del GPS del seu mòbil demostraven que en aquell moment ella i la família es trobaven a més d'un quilòmetre de distància dins de territori croata[11].

9 Veure més: Center for Peace Studies (2019): Legal aid (asylum and status rights). Recuperat de https://www.cms.hr/en/pravna-pomoc-azil-i-statusna-pitanja
10 Amnistia Internacional (2019). Pushed to the edge: violence and abuse against refugees and migrant along the Balkans route. Recuperat de https://www.amnesty.ch/de/laender/europa-zentralasien/kroatien/2019/eu-duldet-gewalt-gegen-fluechtlinge-und-migranten/report-pushed-to-the-edge-violence-and-abuse-against-refugees-and-migrants-along-the-balkans-route.pdf
11 Balkan Insight (23/11/2017). Migrant Child Reported Killed on Croatia-Serbia Border. Recuperat de https://balkaninsight.com/2017/11/23/migrant-child-killed-on-the-border-between-serbia-and-croatia-msf-11-23-2017/

Aquest cas va visibilitzar de forma dramàtica l'existència de devolucions en calent a la frontera sense garanties per a les persones refugiades. Segons la família Hussiny, ells i el grup de gent amb el que anaven haurien expressat la intenció de sol·licitar asil a la policia croata abans de la tragèdia, però aquesta hauria fet cas omís, forçant-los a tornar a Sèrbia.

Per últim, l'abril del 2018, l'advocada Sanja Bezbradica va denunciar la visita a les seves oficines de l'Oficina de la Policia Nacional per la Supressió de la Corrupció i el Crim Organitzat (PN USKOK) poc després d'haver-li sigut negada la possibilitat de mantenir contacte amb la família Hussiny[12] al centre de detenció de Tovarnik, a l'est del país.

Pel que fa a la solidaritat ciutadana del cantó bosnià de la frontera, no es coneixen iniciatives solidàries. No obstant, es donen casos de solidaritat puntual per part dels habitants dels pobles propers a Croàcia. En el cas de la capital, Sarajevo, hi ha petits grups de voluntariat que intenten cobrir la manca de places d'acollida disponibles. Aquest és el cas del Reception Center. Amb motiu d'aquesta activitat, han de mantenir un cert grau d'anonimat donats els temors a potencials represàlies.

3. Activitat. Debat a l'aula

Expliquem el concepte i la situació la criminalització de la solidaritat ciutadana. Ho acompanyem del següent vídeo en anglès, on s'explica una de les tasques de l'ONG Are You Syrious a Croàcia.

Seguidament, iniciem el debat amb preguntes com:

- Com us heu sentit després d'escoltar la noticia del cas Madina Hussiny?
- Quins riscos poden afrontar les persones forçades a viatjar clandestinament? Creieu que ser home o dona condiciona els motius de fugida i les probabilitats de trobar un refugi segur?
- Coneixeu exemples de criminalització de la solidaritat ciutadana al vostre entorn?
- En què s'assembla (i en què es diferencien) l'activitat de les ONG que treballen al mar Mediterrani i les que ho fan a les fronteres terrestres de la UE?

12 Center for Peace Studies (18/04/2018). Police pressure on human rights activists and lawyers protecting the refugees in Croatia. Recuperat de https://www.cms.hr/en/azil-i-integracijske-politike/sabor-mora-oformiti-istrazno-povjerenstvom-nad-mup-om

Elaborat per:

CEA(R) Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat

PER LA IGUALTAT DE DRETS S.O.S. RACISME

Amb el suport de:

ACCD Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament

Generalitat de Catalunya

Ajuntament de Barcelona

La informació continguda en aquesta publicació no reflecteix la posició de la Generalitat de Catalunya ni de l'Ajuntament de Barcelona